

Geen serieuze poging om de ratten te vinden

.....
Marc Loth

Erasmus Universiteit Rotterdam¹
.....

De laatste tijd mag de juridische beroepsethiek zich ook in Nederland in een toenemende belangstelling verheugen en dat is onder meer de verdienste van Hendrik Kaptein. Zowel in woord als geschrift toont hij zich een criticaster van de beroepsuitoefening, met name die van de strafrechtadvocatuur. 'Juridische ratten krijgen er genadeloos van langs', belooft de flaptekst en om dit te onderstrepen prijkt er een rat met een bef op de omslag. Geprikkeld door deze aankondiging heb ik het boek gelezen en blijf ik met gemengde gevoelens achter. Enerzijds zet Kaptein belangrijke onderwerpen op de agenda, schrijft hij goed leesbaar proza en bevat het boek veel originele gedachten en formuleringen. Anderzijds maakt hij zijn belofte niet waar en lijkt hij weinig van de juridische beroepsuitoefening te begrijpen. Om dat te onderbouwen wil ik mij hier beperken tot drie opmerkingen.

Het vraagteken in de titel (*Kwade zaken?*) wordt in het boek niet weggenomen. Kaptein schept er merkbaar genoeg in om te suggereren dat er in de juridische beroepsuitoefening van alles niet deugt, maar schiet in de bewijsvoering schromelijk tekort. Het tweede hoofdstuk ('Welcome to the hall of shame') bevat louter aan boeken ontleende, van iedere context gespeende, dorre voorbeelden die weinig of niets zeggen over de actuele stand van de juridische beroepsuitoefening. Het probleem is dat Kaptein een empirische hypothese onderzoekt maar zelf geen empirisch onderzoek doet of citeert. En dus blijft het bij suggestie en dat gaat de lezer op de duur behoorlijk irriteren. Kaptein wil de juristen een spiegel voorhouden en toont het spiegelbeeld van een rat. Tegelijkertijd

.....
¹ Marc Loth, rechtstheoreticus, is decaan van de Faculteit der Rechtsgeleerdheid van de Erasmus Universiteit in Rotterdam.

bezweert hij de lezer dat er natuurlijk ook goede juristen zijn en dat hij vooral het oog heeft op de ratten onder hen. Maar wie zijn dat dan, en waarom doet Kaptein geen serieuze poging om die vraag te beantwoorden? Op deze manier slaagt hij er natuurlijk niet in om de juristen tot enig serieus zelfonderzoek aan te zetten.

Ingebed in sociale praktijken

Centraal in het boek staat de (aan Wittgenstein ontleende) gedachte dat rechtsregels zichzelf niet toepassen. Logisch gezien zijn voor de toepassing van regels weer andere regels nodig, waarvoor weer hetzelfde geldt, et cetera. Zo ontstaat het beeld van het droste-effect (het verdwijneffect), waarbij als gezegd Kaptein het Drostevrouwtje heeft vervangen door een rat met een bef. Kaptein heeft groot gelijk als hij hiermee wil aantonen dat rechtsregels het verantwoord gebruik van die regels niet volledig reguleren, en dat er daarom behoefte is aan nadere reflectie (beroepsethiek). Wat hij echter vergeet te vermelden is dat de toepassing van regels is ingebed in sociale praktijken waarvan de deelnemers heel goed weten hoe die regels toe te passen. Logisch gezien is de toepassing van regels problematisch, schreef Van Gunsteren ooit, maar sociologisch niet. Voor een zinvolle beroepsethische reflectie is inzicht in de ongeschreven regels en praktijken van de beroepsuitoefening onontbeerlijk en dat is precies wat in het boek van Kaptein wordt gemist. Waarom probeert hij niet eerst beter te begrijpen hoe advocaten zelf omgaan met morele dilemma's? Naar mijn overtuiging is dat een noodzakelijke stap in het soort onderzoek dat hier wordt gepretendeerd.

Weinig liefde

De kritiek van Kaptein is gebaseerd op de overtuiging dat juristen, in welke rol dan ook, er zijn om het recht te dienen. Aan het slot van het boek bepleit hij dan ook een soort keurcorps van juristen waaruit de magistraten en advocaten worden

.....
Kwade zaken? De moraal van het juridisch beroep

Hendrik Kaptein

uitgave Ars Aequi libri 2006

228 pagina's, ISBN 978 90 6916 566 0

€ 19,50

gerekruteerd. Ulpianus had de juristen al gekenschetst als de priesters van het recht, die als geen ander inzicht hadden in vragen van recht en rechtvaardigheid. Na lezing van het boek blijf ik achter met de vraag of deze opvatting in de huidige pluriforme samenleving nog wel verdedigbaar is. Op verschillende plaatsen in zijn betoog beroept Kaptein zich op wat 'menselijk en wenselijk' is. Maar wie bepaalt dat, en op grond van welke criteria?

Kaptein zelf kiest ervoor om de mensen centraal te stellen om wie het eigenlijk gaat. Het rechtsbedrijf wordt volgens hem gekweld door een gebrek aan aandacht voor die mensen. Hij besluit zijn betoog met een pleidooi voor de liefde voor het vak en zo uiteindelijk ook voor de mensen die het aangaat. Ik vind dit nauwelijks voor betwisting vatbaar, maar kan het slecht rijmen met het evidente feit dat Kaptein zelf zo weinig liefde kan opbrengen voor de professionele beoefenaren van het recht (toch ook mensen, voeg ik er maar aan toe). Verdienen zij niet beter dan een boek met een rat en een vraagteken op de omslag?